

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ, ЩО РЕГУЛЮЄ ВІДНОСИНИ У СФЕРІ ПІДВИЩЕННЯ РОДЮЧОСТІ ҐРУНТІВ

Досліджено питання правового регулювання суспільних відносин у сфері підвищення родючості ґрунтів, починаючи з часів Київської Русі. Проаналізовано етапи розвитку законодавства щодо правового забезпечення підвищення родючості ґрунтів, без чого неможливе комплексне й ґрунтовне дослідження проблеми правового забезпечення підвищення родючості ґрунтів.

Ключові слова: ґрунт, охорона ґрунтів, підвищення родючості ґрунтів.

В юридичній літературі цілком слушно зауважується, що вивчення законодавства України в його історичному руслі з дотриманням хронологічної послідовності може слугувати фундаментом для формування теоретичних і практичних висновків, важливих для аналізу сучасного стану проблеми та визначення перспектив її розвитку в найближчий період. Історична наступність і повторюваність основних юридичних форм, як підкреслюється в літературі, дають можливість прогнозувати напрямок подальшого розвитку законодавства з урахуванням максимального використання цінного історичного досвіду, з одного боку, й уникнення застосування в майбутньому юридичних форм, що не виправдали себе, – з іншого [1, с. 60].

Метою даної статті є дослідження становлення та розвитку законодавства України, що регулює відносини у сфері підвищення родючості ґрунтів.

Відомо, що в усі історичні періоди розвитку українського суспільства землеробство було провідною галуззю господарства. Це пояснюється наявністю величезних природних земельних багатств, які збереглися на території сучасної України і до сьогодні. Із загальної площі країни (60,4 млн га), дві третини (а це майже 42 млн га) становлять сільськогосподарські землі, серед яких основна

частина (65 %) – це багатородючі ґрунти. Ґрунтовий покрив, в якому переважають чорноземи, – одне з найбільших національних багатств України. Чорноземи займають 27,8 млн га і становлять основний фонд для одержання продукції сільськогосподарського виробництва.

У процесі розвитку суспільства зміст і сутність поняття «підвищення родючості ґрунтів» не залишалися незмінними. Вони зазнавали змін залежно від міри пізнання суспільством об'єктивних законів природи та рівня впливу людини на навколишнє природне середовище. Відповідно з цим змінювалася й законодавча база.

Перші кроки у сфері земельних відносин у цьому напрямі були зроблені людством ще за часів Трипільської культури (VI – III тис. до н. е.), коли первісне суспільство вперше усвідомило важливе значення природної родючості ґрунтів.

На ранньому етапі формування державності на території сучасної України сільське господарство вважали одним з головних факторів розвитку держави. В історичній літературі наголошується, що утворення Київської державності, розквіт її культури стали природним результатом усього попереднього розвитку південнослов'янського суспільства, рушійною силою якого був не зовнішній вплив, а господарський розвиток, перш за все, розвиток землеробства як провідної галузі господарства [2, с. 80].

Проте, як відомо, із започаткуванням розвитку людства і аж до початку XX ст. сільське господарство, головним чином, розвивалося екстенсивним шляхом. Йдеться про господарське освоєння все нових територій. Використання природних ресурсів, у тому числі й земель, було стихійним: знищувалися ліси, розорювалися степи, до сільськогосподарського обробітку залучалися все більші території. Царська влада безгосподарно ставилася до проблеми охорони природи. Відповідно і навантаження на чорноземні ґрунти у сільському господарстві було помірно інтенсивним: не застосовувалися хімічні добрива, меліоранти, зрошення; посівні площі засівалися переважно зерновими культурами; в землеробстві застосовувалися примітивні та екстенсивні способи його ведення.

Варто зазначити, що за таких умов розвитку сільського господарства проблема охорони та підвищення родючості ґрунтів до початку ХХ ст. взагалі не виникала. Тому в історичних джерелах до цього часу не міститься жодних згадувань про існування нормативної бази її забезпечення.

І лише у 10-х рр. ХХ ст. вперше постало питання про необхідність наукової розробки і законодавчого закріплення програми використання ґрунтового покриву. Доказом цього виступає земельна реформа, розпочата Прем'єр-міністром Росії П. А. Столипіним у 1907 р. Реформа була спрямована на досягнення оптимізації землекористування на селі (зокрема, ліквідації таких недоліків у землекористуванні, як черезсмужжя, далекоземелля, неправильні конфігурації земельних наділів, що були перешкодою ефективного використання землі), сприяння розвитку промисловості та зростанню виробництва сільськогосподарської продукції для подальшого її експортування.

Нормативним виразом «столипінської» земельної реформи став Указ «Про доповнення деяких положень чинного закону стосовно селянського землеволодіння та землекористування» від 09.11.1906 р., який після затвердження Державною думою, Державною радою і царем 14.07.1910 р. отримав силу закону. Закон «Про зміну та доповнення деяких постанов про селянське землеволодіння» від 14.11.1910 р.; Закон «Про землевпорядкування» від 24.05.1911 р.; «Положення про землеустрій» від 29.05.1911 р. Названі нормативні акти закріпили основні положення реформи, які полягали в такому: 1) запровадженні продажу земель селянам у приватну власність через Селянський банк на пільгових умовах; 2) наданні агроекономічної допомоги селянам шляхом впровадження прогресивних форм сільськогосподарського виробництва; 3) підвищенні культури землеробства на селі шляхом організації навчальних курсів; 4) введенні інституту спадкового землеволодіння та ін.

За допомогою таких правових інструментів П. А. Столипін убачав можливим досягнення цілей реформи.

Варто зазначити, що результати «столипінської» реформи характеризуються значним зростанням сільськогосподарського виробництва,

збільшенням ємності внутрішнього ринку, зростом експорту сільськогосподарської продукції, причому торгівельний баланс держави набув більш активного характеру. Як наслідок, вдалося не тільки вивести сільське господарство з кризи, а ще й перетворити його в домінуючу економічну силу розвитку країни. Валовий дохід усього сільського господарства склав у 1913 р. 52,6 % від загального валового доходу. Прибуток всього народного господарства, завдяки збільшенню вартості продукції аграрного виробництва, зріс на 33,8 % [3]. А це, як відомо, і є показником економічної родючості ґрунтів, рівень якої відповідно підвищився.

Докорінні зміни в системі земельних правовідносин розпочалися після Жовтневої революції 1917 р. 26 жовтня цього ж року II Всеросійським з'їздом Рад було прийнято «Декрет про землю», яким було закладено принципово нові підходи у вирішенні земельних питань в інтересах всього селянства. Декретом скасовувалася приватна власність на землю, заборонявся її продаж, а також було проголошено, що земля, як всенародне надбання, повинна надаватися в безоплатне користування селянам. Важливим принципом Декрету стало також положення про розподіл повноважень між центральними та місцевими органами радянської влади. Таким чином, центральні органи держави вирішували принципові питання про землю і землекористування, а місцеві органи, виходячи із конкретних особливостей та умов землекористування, визначали порядок, форму та умови використання землі [4, с. 13]. Такий розподіл владних повноважень надав можливість у законодавстві Української РСР при регулюванні питання правової охорони та підвищення родючості ґрунтів враховувати особливості природних умов та господарської діяльності у республіці [5, с. 10]. Утім, як зазначається в науковій літературі, Декрет поширив свою дію на територію Української РСР лише після видання 27.01.1920 р. Всеукраїнським революційним комітетом Постанови про поширення на Україну дії декретів РСФРР [6, с. 263].

Принципово новий етап розвитку ґрунтоохоронного законодавства розпочався після закінчення Великої Вітчизняної війни. Він був зумовлений

необхідністю збільшення площ орних земель. У ці роки пріоритетного значення набула меліорація земель. На законодавчому рівні це знайшло відображення у Законі «Про п'ятирічний план відбудови й розвитку народного господарства СРСР на 1946 – 1950 роки» від 05.03.1946 р. [7]. У результаті реалізації положень зазначеного Закону значно збільшилися площі сільськогосподарських угідь, зокрема, площа зрошуваних земель зросла на 650 тис. га, а осушених – на 615 тис. га.

Наступним етапом розвитку ґрунтоохоронного законодавства умовно можна позначити кінець 50-х – початок 60-х рр. ХХ ст. Саме в цей період проблеми стану якості ґрунтів стали викликати занепокоєння в суспільстві. Слід зауважити, що найбільш ефективним заходом підвищення родючості ґрунтів на той час Пленумом ЦК КПРС було визнано хімізацію землеробства [8, с. 6]. А це, в першу чергу, передбачало інтенсивне внесення в ґрунт мінеральних добрив, гербіцидів, інсектицидів, отрутохімікатів тощо. Застосування таких засобів захисту рослин забезпечувало значне зростання економічної та ефективної родючості ґрунту. Однак при цьому суттєво знижувалася його природна та потенційна родючість. Таким чином, на цьому етапі родючість ґрунту сприймали не як його властивість або якісну характеристику, а скоріше як економічну функцію – здатність до виробництва сільськогосподарської продукції рослинного походження.

Слід зауважити, що радянське земельне законодавство характеризується своєю правонаступністю. Інакше кажучи, ідеї і принципи ґрунтоохоронного законодавства років Декрету про землю і перших Земельних кодексів збереглися та знайшли відображення в законодавстві Української РСР 60-х рр. У той же час цей етап розвитку сільськогосподарського виробництва характеризується певними змінами в правовому регулюванні земельних відносин. Зокрема, в ці роки починає розвиватися широка інтенсифікація та хімізація сільського господарства.

Говорячи про республіканське ґрунтозахисне законодавство 60-х рр. ХХ ст., перш за все слід назвати Закон про охорону природи Української РСР [5, с.

55], прийнятий 30.06.1960 р. Верховною Радою УРСР і доповнений у 1964 р. У третьому розділі цього Закону, присвяченому охороні ґрунтів, йдеться про належне сільськогосподарське використання ґрунтів, яке не повинно приводити до погіршення якості родючих земель, а також мова йде про те, що у процесі використання земель відповідної категорії повинна поліпшуватись родючість ґрунтів. У ст. 5 Закону йдеться про обов'язок всіх землекористувачів систематично здійснювати, з урахуванням місцевих умов, комплекс агротехнічних, меліоративних і протиерозійних заходів, спрямованих на збереження та підвищення родючості ґрунтів. Ідеї, закладені цим Законом, знайшли відображення в Постанові Ради Міністрів УРСР «Про організацію боротьби з ерозією ґрунтів на території УРСР» від 30.04.1960 р. Важливою новелою цієї Постанови є рішення провести повний облік ерозійних земель і протиерозійних споруд. По суті, норми цієї Постанови можна вважати першими спробами запровадження на території республіки земельного кадастру, важливою складовою якого виступають відомості про якісний стан ґрунтів.

Подальший розвиток відповідні правові приписи отримали в Постанові Ради Міністрів УРСР «Про обов'язковий для всіх землекористувачів мінімум заходів по боротьбі з ерозією ґрунтів і по відновленню родючості та продуктивному використанню ерозійних земель в УРСР» [5, с. 159] від 12.09.1960 р. Цим нормативним актом передбачалося запровадження обов'язкового для всіх без винятку землекористувачів мінімуму заходів по боротьбі з ерозією ґрунтів і по відновленню родючості ґрунтів. Проте уявляється, що зазначений документ мав скоріше рекомендаційний характер, оскільки у ньому не було передбачено яким чином і хто контролюватиме дійсне впровадження таких заходів, а також яка відповідальність загрожує особі за невиконання цих приписів.

Частково прогалини ґрунтоохоронного законодавства було заповнено у Положенні «Про державних контролерів по охороні ґрунтів і захисних лісонасаджень на території УРСР» від 19.09.1962 р. [9]. У вказаному нормативному акті вперше за роки радянської влади в Українській РСР на

законодавчому рівні було визначено механізм діяльності спеціально уповноважених державних органів і посадових осіб щодо перевірки дотримання й виконання ґрунтозахисного законодавства. Передбачено також досить широке коло повноважень державних контролерів з проведення контролю за охороною ґрунтів та проведенням заходів, спрямованих на підвищення родючості ґрунтів. Однак виконання державними контролерами своїх функцій на той час ускладнювалося тим, що законодавством не було визначено найголовніше – саме зміст поняття родючості ґрунтів як об'єкта правової охорони. А без цього практично неможливо проконтролювати рівень дотримання землекористувачами вимог земельного законодавства з охорони та підвищення родючості ґрунтів.

Важливою рисою ґрунтоохоронного законодавства в період з 1966 по 1990 рр. слід вважати підвищення рівня правового регулювання відносин щодо меліорації земель та їх використання. Так, позитивні результати дало втілення в життя заходів, передбачених Постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про широкий розвиток меліорації земель для одержання високих і сталих урожаїв зернових та інших сільськогосподарських культур в Українській РСР» від 16.06.1966 р. [5, с. 123], якою була запроектована програма підвищення родючості земель.

Свій розвиток програмні положення названої Постанови отримали в Постанові ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи по подальшому розвитку меліорації земель та їх сільськогосподарському освоєнню в 1971 – 1975 роках» від 16.04.1971 р. і Постанови від «Про план меліорації земель на 1976 – 1980 роки та заходи по поліпшенню використання меліорованих земель» 15.07.1976 р. Із введенням в дію цих Постанов площі зрошуваних й осушених земель на території СРСР збільшилися майже вдвічі (до 27 млн га). Значне збільшення таких площ мало місце і на території Української РСР.

Новою віхою розвитку ґрунтоохоронного законодавства слід вважати прийняття 13.12.1968 р. Основ земельного законодавства Союзу РСР і союзних республік [10]. Це – перший кодифікований законодавчий акт, дія якого

поширювалася на територію усього Радянського Союзу. Прийняття цього нормативного документу фактично започаткувало на законодавчому рівні особливе ставлення законодавця до проблеми правового забезпечення охорони та підвищення родючості ґрунтів. Так, Основи земельного законодавства у ст. 13 закріпили обов'язок землекористувачів проводити ефективні заходи, спрямовані на підвищення родючості ґрунтів. Виходячи зі змісту зазначеної статті, до переліку таких заходів слід віднести: організаційно-господарські (навчання працівників та організація їх праці, раціональне використання території господарства, систематичне стеження за станом угідь та правильністю їх використання – по суті мова ведеться про започаткування проведення землеустрою, здійснення моніторингу та земельного контролю); агротехнічні (застосування науково обґрунтованих систем землеробства, введення протиерозійних сівозмін); лісомеліоративні (створення захисних лісонасаджень, залісення територій, що зазнали деградації – тут практично йдеться про запровадження консервації деградованих земель); гідротехнічні (регулювання поверхневих стоків води шляхом будівництва дамб, гребель, дренажних систем тощо – йдеться про здійснення меліорації земель). Особлива увага приділялася правовій охороні зрошуваних та осушених угідь. Зокрема, на законодавчому рівні було заборонено зменшення площі цих угідь, у тому числі переведення їх у менш продуктивні угіддя; встановлено особливий порядок вилучення меліорованих земель для несільськогосподарських потреб; запроваджено порядок обліку цих угідь; затверджено особливі правила їх експлуатації. Викладене фактично свідчить про те, що зрошувані й осушувані землі повинні вважатися особливо цінними. Однак, за висновками спеціалістів, надмірна меліорація земель сільськогосподарського призначення спричинила небажані наслідки. Справа в тому, що, незалежно від рівня якості ґрунтів меліорованих земель, зменшення площі сільськогосподарських угідь, у разі особливої на те необхідності, проводилось саме за рахунок немеліорованих земель, навіть якщо такі землі мали вищу якість ґрунтів, ніж меліоровані. Так, 65 % сільськогосподарських угідь, вилучених в Українській РСР для

несільськогосподарських потреб за період 1978 – 1982 рр., складала рілля з оцінкою 61 – 80 балів, які відносяться до високопродуктивних земель.

У цілому за тривалий період розвитку ґрунтозахисних правовідносин, не завжди науково обґрунтованих та екологічно виправданих, сільське господарство СРСР набуло спрямованості на підвищення штучної і економічної родючості ґрунтів. Між тим таке землеробство одночасно знижувало природну і потенційну родючість. Так, якщо до 90-х рр. минулого століття зниження природної родючості компенсувалося збільшенням кількості внесених мінеральних та хімічних добрив у ґрунт, то на початку 90-х рр. економічні показники родючості ґрунтів різко погіршилися. Це було обумовлено істотним зменшенням фінансування потреб сільського господарства у галузі охорони та підвищення родючості ґрунтів. До того ж інтенсифікація сільського господарства (період 1960 – 1990 рр.), що була пов'язана зі збільшенням обсягів застосування пестицидів, агрохімікатів, хімічних та водних меліорацій тощо, зумовила негативні перетворення ґрунтового покриву.

Отже, процеси, які відбувалися у землеробській галузі, призвели до критичного стану якості ґрунтів. З розпадом Радянського Союзу та набуттям Україною незалежності проблема правового забезпечення підвищення родючості ґрунтів постала особливо гостро.

Певні сподівання на її вирішення були пов'язані із запровадженням земельної реформи, початок якої закладено прийняттям 18.12. 990 р. Верховною Радою Української РСР Постанови «Про земельну реформу». За роки реалізації програми самої земельної реформи і додаткових нормативних актів, спрямованих на прискорення її виконання, фактично було започатковано нову систему земельних відносин. Так, з'явилися різні форми власності на землю, створено рівні умови існування всіх форм власності та господарювання на землі, запроваджено ринковий обіг землі (окрім земель сільськогосподарського призначення) тощо. У цілому можна констатувати позитивні зміни в політичній, економічній, соціальній сферах життя суспільства. Однак земельна реформа, на жаль, оминула важливе питання

забезпечення правової охорони родючості ґрунтів. В Україні з 1991 р. було фактично припинено реалізацію програм з підвищення родючості ґрунтів. Внаслідок цього останнім часом зросли втрати гумусу на родючих землях України, поширилися вітрова та водна ерозії, суттєво знизилися показники економічної та природної родючості ґрунтів.

Значною подією в історії розвитку земельних відносин можна вважати прийняття 25.10.2001 р. Верховною Радою України Земельного кодексу України. Важливе місце в Кодексі відведено проблемі правової охорони земель (статті 162 – 172). Тут детально розкриваються поняття, завдання, зміст і порядок охорони земель, розглядаються питання використання техногенно забруднених земель, консервації деградованих і малопродуктивних угідь та рекультивації порушених земель. Важливі положення в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунту закріплені ст. 165, яка регламентує стандартизацію і нормування землекористування. Насамкінець ст. 168 ґрунти визнаються об'єктом особливої охорони. Разом з тим, у Земельному кодексі практично відсутні положення щодо правового забезпечення підвищення родючості ґрунтів (виняток становить передбачений статтями 91 і 96 обов'язок землевласників і землекористувачів підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі в процесі її використання). Це значно ускладнює правову регламентацію відносин у зазначеній сфері, а зміст кодифікованого нормативного акта, як вже зазначалося раніше, потребує відповідного доповнення.

З прийняттям чинного Земельного кодексу України була сформована розгалужена система нормативних актів, яка постійно вдосконалювалась, деталізувалась та окреслювала нові напрямки у галузі правового забезпечення охорони та підвищення родючості ґрунтів. На підставі Земельного кодексу України прийнято цілу низку нормативно-правових актів різного рівня та юридичної сили, розроблено спеціальні програми, спрямовані на підвищення родючості ґрунтів. Особливо важливе значення мають два одночасно прийнятих закони України: «Про охорону земель» [11] і «Про державний контроль за

використанням та охороною земель» [12] від 19.06.2003 р. Перший з названих законів містить перелік базових понять у галузі правового забезпечення підвищення родючості ґрунтів та їх визначень, закріплює інші принципові положення щодо зазначеної сфери. У другому – на законодавчому рівні здійснено розподіл повноважень органів управління у галузі правового забезпечення підвищення родючості ґрунтів. Реалізація положень зазначених Законів спричинила прийняття багатьох інших нормативно-правових актів, зокрема, Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель» від 26.05.2004 р. № 681 [13], Наказу Держкомзему України «Про затвердження Порядку видачі та анулювання спеціальних дозволів на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок» від 04.12.2005 р. № 1 [14], Наказу Мінагрополітики України «Про затвердження Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення» від 26.02.2004 р. № 51 [15] тощо. Як наслідок, норми, які мають забезпечувати підвищення родючості ґрунтів, розпорошені в багатьох чинних нормативних актах. Відсутність єдиного нормативно-правового документа, в якому були б сконцентровані приписи, присвячені правовому забезпеченню охорони та підвищення родючості ґрунтів, ускладнює, а то й унеможлиблює реалізацію тих правових заходів, які спрямовані на вирішення проблеми, що досліджується.

Майже за сто років існування даної проблеми у законодавстві не було визначено загальної концепції правового забезпечення підвищення родючості ґрунтів. Поодинокі правові норми, що регулювали ґрунтоохоронні відносини, було розташовано фрагментарно у великій кількості різноманітних нормативно-правових актів. На жаль, це так само стосується чинного на сьогодні законодавства. Ця проблема потребує негайного вирішення шляхом прийняття спеціалізованого базового правового акта, спрямованого на її вирішення. Уявляється, що таким нормативно-правовим актом має стати Закон України «Про охорону ґрунтів та підвищення їх родючості».

У цілому історичний розвиток спрямованого правового забезпечення підвищення родючості ґрунтів слід поділити на два періоди: 1) радянський (з середини 1940-х рр. – до 1990 р.); 2) незалежної України (з 1990 р. – до сьогодні). Перший період розвитку правової думки щодо зазначеної проблематики характеризується агресивним нарощуванням штучної та економічної родючості ґрунтів шляхом надмірної хімізації сільського господарства, меліорації сільськогосподарських угідь. Із часу проголошення України незалежною державою й до сьогодні триває другий період еволюції законодавства щодо правового забезпечення підвищення родючості ґрунтів. У цей період поступово формується напрямок правового забезпечення підвищення природної та потенційної родючості ґрунтів.

Аналіз законодавчого врегулювання відносин щодо правового забезпечення підвищення родючості ґрунтів в історико-правовому аспекті та з дотриманням хронологічної послідовності надає можливість прийти до висновку, що подальша правова регламентація відносин відповідної галузі повинна розвиватися шляхом прийняття спеціалізованого базового Закону України «Про охорону ґрунтів та підвищення їх родючості».

Список літератури:

1. Хом'яченко С. І. Правове забезпечення контролю за використанням та охороною земель в Україні : дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.06 / Світлана Іванівна Хом'яченко. – К., 2004. – 207 с.
2. Материали по истории земледелия СССР: сб. 1 / АН СССР, Ин-т истории ; ред. кол. : Б. Д. Греков, В. И. Шунков и др. – М. : Наука, 1952. – 632 с.
3. Історія всесвітня. Аграрна реформа П. Столипіна [Електрон. ресурс] – Режим доступу : <http://www.kvartira331.narod.ru/mat/ref/Stolipin.htm>.
4. Мозальова М. В. Правові засади моніторингу ґрунтів : дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.06 / Марина Володимирівна Мозальова – Х., 2011. – 197 с.
5. Законодавчі акти про землю / уклад. : С. В. Битий, І. Я. Миронець, В. З. Янчук. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К. : Урожай, 1979. – 400 с.
6. Хрестоматія з історії держави і права України : [навч. посіб. для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів.] : у 2 т. – Т. 2. Лютий 1917 р. – 1996 р. / В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький; за ред. В. Д. Гончаренка. – К. : Ін Юре, 1997. – С. 263.
7. О пятилетнем плане восстановления и развития народного хозяйства СССР на 1946 – 1950 годы: Закон Верхов. Совета СССР от 18 марта 1946 г. // Ведом. Верхов. Совета СССР. – 1946. – № 11.
8. Жариков Ю. Г. Охрана почв – обязанность землепользователей / Ю. Г. Жариков. – М. : Юрид. лит., 1965. – 76 с.

9. Про затвердження Положення про державних контролерів по охороні ґрунтів і захисних лісонасаджень на території УРСР : постанова Ради Міністрів Української РСР від 19.09.1962 р. № 1103 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>

10. Основи земельного законодавства Союзу РСР і союзних республік // Відом. Верхов. Ради СРСР. – 1968. – № 51. – Ст. 485.

11. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 349.

12. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 963-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 350.

13. Про затвердження Порядку здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель: постанова Кабінету Міністрів України від 26.05.2004 р. № 681 // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 21. – Ст. 1429.

14. Про затвердження Порядку видачі та анулювання спеціальних дозволів на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок : наказ Держкомзему від 04.04.2005 р. № 1 // Офіц. вісн. України. – 2005. – № 4. – Ст. 236.

15. Про затвердження Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення: наказ Мінагрополітики від 26.02.2004 р. № 51 // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 13. – С. 922.

Хоминец С. В. Становление и развитие законодательства о правовом регулировании отношений в сфере повышения плодородия почв.

Статья посвящена исследованию вопроса правового регулирования общественных отношений в сфере повышения плодородия почв, начиная со времен Киевской Руси. Проанализированы этапы развития законодательства относительно правового обеспечения повышения плодородия почв.

Ключевые слова: почва, охрана почв, повышение плодородия почв.

Hominetc S. The formation and development of the legislation on legal regulation of the relations in the sphere of increase of fertility of soils

Article is devoted to research of a question of legal regulation of the public relations in the sphere of increase of fertility of soils, since times of 'Kievan Rus'. Stages of development of the legislation of rather legal support of increase of soils are analysed.

Key words: soils, increase of fertility of soils.